
Część A. Pytania egzaminacyjne

Pytanie 1. Co należy rozumieć pod pojęciem „państwa”, „ustroju państwa”, „formy państwa”?

Zgodnie z przyjmowaną formułą państwowości w prawie międzynarodowym, **państwo** powinno odznaczać się określonymi właściwościami, tj. posiadać stałą ludność, określone terytorium, rząd oraz zdolność do wchodzenia w stosunki z innymi państwami (Konwencja z Montevideo z 1933 r.). Dość powszechna jest także definicja państwa według *Georga Jellinka*, zdaniem którego państwo to trwały związek ludzi, stale zamieszkujących określone terytorium i podlegających władzy zwierzchniej, którą uzupełnia się o ostatni element jakim jest suwerenność.

Państwo jest organizacją polityczną, przymusową, terytorialną i suwerenną (rozróżnia się suwerenność wewnętrzną i zewnętrzną).

Dla wyjaśnienia pojęcia „**ustrój państwa**” posłużę się definicją sformułowaną przez *Arystotelesa*, który wskazywał, że: „ustrój państwowy jest to ujęcie w pewien porządek władz w ogóle, a przede wszystkim naczelnej z nich wszystkich. Tą władzą naczelną jest wszędzie rząd państwa, toteż w rządzie wyraża się ustrój państwa” (*Polityka*, ks. III).

Współcześnie, by opisać charakter danego państwa należy poddać analizie jego formę tj. sposoby i metody sprawowania władzy. Na **formę państwa** składają się: ustrój terytorialny (wyróżniamy państwa unitarne i federalne), forma rządów tj. stosunki między głową państwa, rządem i parlamentem (wyróżniamy republiki i monarchie, a wśród monarchii królestwa, księstwa, sułtanaty, cesarstwa) oraz reżim polityczny (demokratyczny, autokratyczny, totalitarny).

Pytanie 2. Jaką funkcję pełni Konstytucja RP jako akt normatywny o najwyższej mocy prawnej?

Funkcja Konstytucji RP oznacza zespół skutków społecznych, jakie stale w danej społeczności, w odniesieniu do określonej sfery rzeczywistości akt ten wywołuje (*B. Banaszak*¹).

---

¹ *B. Banaszak*, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2008, s. 78.

Janusz Trzciniński wskazuje na trzy **podstawowe funkcje** Konstytucji RP: **petryfikującą** (polega na zabezpieczeniu i ochronie panującego układu stosunków ekonomicznych, społecznych i politycznych), **dynamiczną** (określa kierunki rozwoju państwa) i **prawną** (Konstytucja pełni rolę aktu prawnego) oraz **funkcje poboczne**, których bliżej nie charakteryzuje: **wychowawczą, integracyjną, propagandową i organizatorską**¹.

Jan Galster wymienia następujące funkcje Konstytucji RP: **prawną lub normatywną** (polega na tym, że Konstytucja jest aktem prawotwórczym o najwyższej mocy prawnej, składającym się z norm prawnych, które mają służyć jako kryteria oceny zachowań), **polityczną** (wyraża się tym, że konstytucja zawiera zasady ustrojowe legitymizujące ustalony w niej porządek), **społeczną** (polega na ustanowieniu i utrwaleniu ustroju państwa, który jest efektem kompromisu różnych grup społecznych), **organizacyjną** (polega na wyznaczeniu form życia zbiorowego, struktur społecznych, zasad funkcjonowania państwa), **integracyjną** (intensyfikuje więź obywateli z państwem), **programową**, która wiąże się z funkcją dynamizującą (konstytucja może sprzyjać określonemu przeobrażeniu stosunków społecznych) oraz **funkcję wychowawczą** (manifestuje się uświadamianiem i upowszechnianiem wartości konstytucyjnych)².

Bogusław Banaszak wymienia następujące funkcje Konstytucji RP: **prawna** (Konstytucja jest *lex fundamentalis* całego systemu prawnego, a więc także różnych systemów normatywnych istniejących w państwie; stoi na czele całego systemu źródeł prawa), **stabilizująca, czyli petryfikacyjna, programowa, czyli dynamiczna** (Konstytucja musi być zorientowana na przyszłość i wyznaczać cele działalności organów państwowych i cele całego społeczeństwa zorganizowanego w państwo), **integracyjna** (polega na ożywianiu identyfikacji obywateli z państwem), **organizacyjna** (określa zasady organizacji i funkcjonowania państwa oraz jego struktur wewnętrznych) oraz **wychowawcza** (z jednej strony, odzwierciedla akceptowany społecznie system wartości, z drugiej zaś, formułuje program na przyszłość – realizacja tego programu wpływa zarówno na świadomość całego społeczeństwa, jak i poszczególnych jego członków)³.

Pytanie 3. Jakie cechy wyróżniają Konstytucję spośród innych aktów normatywnych powszechnie obowiązujących?

Cechami, które wyróżniają Konstytucję spośród innych aktów normatywnych są: **najwyższa moc prawna, szczególna nazwa, szczególna treść, szczególny tryb uchwalania i zmiany**.

¹ J. Trzciniński, Funkcja prawna konstytucji socjalistycznej, Wrocław 1978, s. 20.

² J. Galster, [w:] Z. Witkowski (red.), Prawo konstytucyjne, Toruń 2009, s. 43 i n.

³ B. Banaszak, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2008, s. 79–82.

Najwyższa moc prawna Konstytucji RP oznacza, że Konstytucja jest aktem nadrzędnym w stosunku do wszystkich pozostałych, zatem wszystkie pozostałe akty muszą być z nią zgodne. O nadrzędności Konstytucji RP możemy mówić w dwóch aspektach: pozytywnym i negatywnym. **Aspekt pozytywny** przesądza o tym, że wszelkie akty normatywne o niższej mocy prawnej mają konkretyzować i rozwijać w swej treści postanowienia i aksjologię Konstytucji RP. **Aspekt negatywny** oznacza zakaz wydawania aktów prawnych sprzecznych z Konstytucją. Zakaz ten funkcjonuje nie tylko w sensie materialnym (treściowym), ale także proceduralnym i kompetencyjnym. Oznacza on, że akty normatywne znajdujące się w hierarchii źródeł prawa niżej niż Konstytucja, po pierwsze, w swojej treści nie mogą być sprzeczne z postanowieniami Konstytucji RP, po drugie, akty normatywne niższego rzędu muszą być przyjmowane zgodnie z przyjętą wcześniej procedurą i po trzecie, wspomniane akty normatywne muszą być wydane przez organy wyposażone w odpowiednią do tego kompetencję.

Konstytucja jest ustawą, dla której ze względu na szczególne cechy, jakimi się wyróżnia spośród innych ustaw, zarezerwowana jest nazwa, stosowana w sposób jednostkowy, wyłącznie w odniesieniu do tego aktu prawnego.

Treść Konstytucji RP wyraźnie wyróżnia ją spośród innych aktów normatywnych. Ujmuje ona w sposób ogólny i kompleksowy zagadnienia związane z organizacją państwa, organizacją jego władz. Dotyczy podmiotu władzy suwerennej w państwie, zasad ustroju politycznego państwa, sytuacji prawnej jednostki, systemu organów państwowych ze wskazaniem naczelných organów władzy państwowej, a także podstaw ustroju społeczno-gospodarczego.

Szczególny tryb uchwalania i zmiany sprowadza się, w przypadku Konstytucji RP, do podniesienia określonych wymogów proceduralnych, w szczególności mam tu na myśli: ograniczenia kręgu podmiotów mogących zainicjować uchwalenie/zmianę Konstytucji RP, wydłużenia czasu procedowania nad projektem, zwiększenia wymogu większości (do np. większości kwalifikowanej), która musi opowiedzieć się za proponowaną zmianą, a także podniesienia wymogu odnośnie *quorum*, tj. minimalnej liczby członków kolegialnego ciała uprawnionego do głosowania, która jest niezbędna do powzięcia wiążącego rozstrzygnięcia.

Pytanie 4. W jakim trybie została przyjęta Konstytucja RP z 1997 r.?

Przed wejściem w życie Konstytucji RP z 1997 r. obowiązywała tzw. Mała Konstytucja tj. ustawa konstytucyjna z 17.10.1992 r., która była aktem niepełnym, regulowała bowiem jedynie kwestie dotyczące władzy ustawodawczej, wykonawczej oraz samorządu terytorialnego, co ciekawe utrzymywała w mocy część przepisów Konstytucji RP z 22.7.1952 r.

Prace nad obowiązującą Konstytucją oraz jej uchwalenie i przyjęcie w ogólnokrajowym referendum konstytucyjnym odbywały się zgodnie z założeniami przyjętymi

w ustawie konstytucyjnej z 23.4.1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia **Konstytucji RP Rzeczypospolitej Polskiej**. Zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 1 wspomnianej ustawy, Konstytucję miał uchwalać Sejm i Senat połączone w Zgromadzenie Narodowe, następnie uchwalona Konstytucja RP miała zostać przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym.

Prawo inicjatywy ustawodawczej w zakresie przedstawienia Zgromadzeniu Narodowemu projektu nowej Konstytucji RP przysługiwało: Komisji Konstytucyjnej, grupie 56 członków Zgromadzenia Narodowego oraz Prezydentowi.

Uchwalenie Konstytucji RP miało nastąpić w trzecim czytaniu (po rozpatrzeniu poprawek Prezydenta RP) **większością 2/3 głosów** w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby członków Zgromadzenia Narodowego (art. 8 ust. 3 ustawy konstytucyjnej o trybie przygotowania Konstytucji RP). Stało się to **2.4.1997 r. Referendum konstytucyjne** odbyło się **25.5.1997 r.** Frekwencja wyniosła 42,86%. Za przyjęciem Konstytucji RP opowiedziało się 52,71% głosujących. Zatem został spełniony wymóg z art. 11 ustawy konstytucyjnej o trybie przygotowania Konstytucji RP, który czynił konieczne, by za Konstytucją opowiedziała się większość biorących udział w głosowaniu. Spełnienie tego warunku pozwalało stwierdzić, że ustawa zasadnicza została przez Naród „przyjęta”¹ (zob. uchw. SN z 15.7.1997 r. w sprawie ważności referendum konstytucyjnego przeprowadzonego 25.5.1997 r.).

Dnia 16.7.1997 r. Konstytucja RP została ogłoszona w Dzienniku Ustaw. **Weszła w życie 17.10.1997 r.**, tj. po upływie 3 miesięcy od jej ogłoszenia (trzymiesięczne *vacatio legis* wynikało z brzmienia art. 243 nowo przyjętej Konstytucji RP).

Pytanie 5. Jakie zasady naczelné i o jakiej treści formuluje Konstytucja RP z 1997 r.?

Zasada demokratycznego państwa prawnego (art. 2) i zasada legalizmu (art. 7)

Zasada demokratycznego państwa prawnego wprowadzona została do polskiego porządku konstytucyjnego ustawą z 28.12.1989 r. i powtórzona w niezmiennym kształcie w art. 2 Konstytucji RP z 1997 r. Ta identyczność brzmienia przepisów nie jest bez znaczenia, ponieważ pozwala uznać, że bogate orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i innych sądów, które rozwinęło się na tle art. 1 dawnych przepisów konstytucyjnych, zachowuje aktualność także na tle obecnej Konstytucji RP.

Obecność zasady demokratycznego państwa prawnego przesądza o następujących kwestiach: Rzeczpospolita Polska jest państwem demokratycznym tzn. państwem, w którym władza wybrana jest w wolnych wyborach, państwem, w którym gwarantowane są prawa i wolności jednostki, a działalność organów władzy państwowej skrepowana jest więzami prawa (zasada legalizmu).

¹ Zob. uchw. SN z 15.7.1997 r. w sprawie ważności referendum konstytucyjnego przeprowadzonego 25.5.1997 r. (Dz.U. Nr 79, poz. 490).

Trybunał Konstytucyjny w obrębie zasady demokratycznego państwa prawnego wyróżnił jej elementy materialne i formalne. Do pierwszej kategorii zakwalifikowane zostały zasady: prawa do sądu, prawa do życia i prawa do prywatności. Do drugiej natomiast: reguły wywodzone z zasady praworządności formalnej (do 1989 r. zasada praworządności pełniła analogiczną funkcję jak wprowadzona później zasada demokratycznego państwa prawnego), tj. zasada prymatu ustawy w porządku prawnym, zasada nieograniczoności przedmiotowej ustawy, zasada hierarchiczności systemu prawa oraz zbiór zasad przyzwoitej legislacji, w którym wyróżniono: zasadę zaufania obywateli do państwa i tworzonych przez nie prawa, zakaz retroakcji, nakaz zachowania odpowiedniej *vacatio legis* przy wprowadzaniu prawa w życie, zasadę ochrony praw słusznie nabytych, zakaz zmiany prawa podatkowego w trakcie trwania roku podatkowego, ochronę „interesów w toku”, zasadę określoności przepisów prawa.

Zasada republikańskiej formy rządów (art. 1) i unitarnej formy państwa (art. 3)

Z samej nazwy państwa „Rzeczpospolita”, jak i z przyjętych rozwiązań ustrojowych wynika, że ustrojodawca z zamysłem przyjął zasadę republikańskiej formy rządów, której przeciwstawia się formę monarchiczną. Słowo „republika” pochodzi od łacińskiego *res publica* (dobro wspólne). W przypadku republikańskiej formy rządów kluczowe jest to, że głowa państwa (w Polsce to Prezydent) pełni swą funkcję przez określoną kadencję nie zaś dożywotnio, że wybierana jest w powszechnych wyborach, a urząd nie jest obejmowany w drodze dziedziczenia. Wartościami republikańskimi, są te wypisane na sztandarach Rewolucji Francuskiej. Mowa o hasłach: wolność, równość, braterstwo, ale także laickie państwo, człowiek, sprawiedliwość, własność.

Z pojęciem „państwa unitarnego” tożsame jest pojęcie „państwa jednolitego”. Przeciwnieństwem państwa jednolitego jest państwo złożone tj. federalne (np. Republika Federalna Niemiec, USA). Cechami kluczowymi państwa unitarnego jest: istnienie jednego systemu organów władzy państwowej, obowiązywanie jednej Konstytucji RP i jednego systemu prawa na całym terytorium państwa, obowiązywanie formuły jednolitego obywatelstwa, funkcjonowanie jednolitego systemu sądownictwa oraz brak wyodrębnienia w strukturze państwa obszarów administracyjnych politycznie suwerennych.

Zasada trójpodziału władzy i równoważenia się władz (art. 10)

Zasada trójpodziału władzy przesądza o istnieniu trzech kategorii władz: władzy ustawodawczej (Sejm i Senat), władzy wykonawczej (Prezydent i Rada Ministrów) oraz władzy sądowniczej (sądy i trybunały). Zasada ta jest konsekwencją obowiązywania zasady demokratycznego państwa prawnego i nie ma znaczenia wyłącznie organizacyjnego. Celem zasady podziału władz jest m.in. ochrona praw człowieka

przez uniemożliwienie nadużywania władzy przez którykolwiek ze sprawujących ją organów (orz. TK z 9.11.1993 r., K 11/93, Legalis).

W sensie podmiotowym (funkcjonalnym) podział władz oznacza wydzielenie pewnych rodzajowo odmiennych kierunków (sfer) działania państwa, takich jak stanowienie prawa, wykonywanie prawa, sądzenie (orz. TK z 19.7.2005 r., K 28/04, Legalis), jednak wyrażona w art. 10 ust. 1 Konstytucji RP zasada trójpodziału i równowagi władz nie oznacza ich separacji i braku wzajemnych zależności, ale przewiduje służące wspomnianej równowadze kształtujące oddziaływanie między organami należącymi do różnych władz (np. art. 179 Konstytucji RP przewiduje, że sędziowie są powoływani przez Prezydenta RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa).

Zasada pluralizmu politycznego (art. 11)

Artykuł 11 Konstytucji RP gwarantuje wolność tworzenia i działania partii politycznych. Określa także, że partie polityczne zrzeszają obywateli polskich, wprowadzając tym samym ograniczenie podmiotowe przynależności do tego typu organizacji. Zrzeszanie obywateli w partiach politycznych ma się odbywać na zasadach dobrowolności i równości.

„Partia polityczna (...) jest z jednej strony formą urzeczywistniania wolności zrzeszania się, i w szczególności realizowania aspiracji do zorganizowanego współdziałania w sprawowaniu władzy, z drugiej strony natomiast przez jej zdolność oddziaływania na kształtowanie polityki państwa stanowi element systemu politycznego. Prawo konstytucyjne uznaje niejednokrotnie partie polityczne nie tylko za ważny, ale także za konstytucyjnie niezbędny element liberalnego demokratycznego porządku prawnego. Z tego zakorzenienia partii politycznych zarówno w wolności jednostki do realizowania w zorganizowanej formie jej politycznych aspiracji, jak i w wpływania tych zorganizowanych form na politykę państwa, wynikają ogólne założenia konstytucyjne dotyczące zasad wolności tworzenia i działania partii politycznych oraz dopuszczalnych w tym względzie ograniczeń (...)”¹.

Dobrowolność przynależności do partii oznacza zakaz przymuszania do wstępowania do partii i członkostwa w niej. Członek partii nie może być ani zmuszany do pozostawania w niej wbrew swojej woli, ani też do wystąpienia z niej. Z kolei równość obywateli polskich zrzeszających się w partie polityczne oznacza zakaz ich dyskryminacji w stosunkach wewnątrzpartyjnych. Statuty i inne dokumenty regulujące zasady członkostwa w partiach politycznych muszą zapewniać zarówno dobrowolność, jak i równość wszystkim członkom tych partii, a więc nie mogą narzucać im bezwzględного posłuszeństwa wobec organów partii lub ich dyskryminować (post. TK z 24.11.2010 r., Pp 1/08, Legalis).

---

¹ Wyr. TK z 8.3.2000 r. (Pp 1/99, Legalis).

Trybunał Konstytucyjny wyraża przekonanie, że: „w pluralistycznym systemie demokratycznym musi istnieć przestrzeń dla istnienia i działalności partii radykalnych, kontestujących w debacie publicznej aktualny system, prezentujących, także w sposób drażniący, poza granicami głównego nurtu spektrum politycznego, poglądy na temat problemów społecznych i politycznych kraju. Swoboda działalności i udziału partii mieszczących się na obrzeżach demokratycznego spektrum politycznego w debacie publicznej stanowi sam rdzeń koncepcji społeczeństwa demokratycznego. Konstytucyjnymi granicami tolerancji dla działalności partii radykalnej są: a) niestosowanie przemocy, b) akceptacja systemu wolnych wyborów parlamentarnych oraz c) poszanowanie podstawowych praw i wolności człowieka”¹.

W polskim porządku prawnym art. 13 Konstytucji RP stanowi normę wykluczającą możliwość legalnego funkcjonowania określonych partii politycznych i innych organizacji. Zgodnie z jego treścią: „Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszystów i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa”.

Zasada społecznej gospodarki rynkowej (art. 20)

Zgodnie z art. 20 Konstytucji RP, podstawą ustroju społeczno-gospodarczego Polski jest społeczna gospodarka rynkowa oparta na trzech filarach: wolności, działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu oraz współpracy partnerów społecznych.

Pojęcie „społeczna gospodarka rynkowa” ma w Konstytucji RP specyficzny sens. Artykuł 20 Konstytucji RP z 1997 r. zawęża bowiem swobodę ustawodawcy w kwestii wyboru systemu gospodarczego w państwie. Oznacza to, że jedyną konstytucyjnie dopuszczalną formą ustroju gospodarczego Polski jest koncepcja społecznej gospodarki rynkowej. Polski ustrojodawca tym samym odszedł od czysto liberalnego pojmowania ustroju gospodarczego. Gdyby tego nie uczynił odrzuciłby jakąkolwiek ingerencję państwa w funkcjonowanie mechanizmów rynkowych i wspomógł maksymalizowanie własnych korzyści przez pracodawców. Nie można jednak zapominać, że polski ustrojodawca wskazał również na konieczność poszanowania praw rynku. Właśnie dlatego państwo polskie powinno podejmować działania łagodzące społeczne skutki funkcjonowania praw rynku, ale bez łamania tych praw.

---

¹ Post. TK z 24.11.2010 r. (Pp 1/08, Legalis).

Pytanie 6. Jakie treści wyraża konstytucyjna zasada godności?

Zasada godności człowieka wyrażona została w art. 30 Konstytucji RP. Ustrojodawca wskazuje na trzy przymioty godności osobowej: przyrodzoność, niezbywalność i nienaruszalność. Godność jest źródłem wolności i praw człowieka i obywatela zaś jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Godność jest przyrodzona, co oznacza, że jest wartością istniejącą obiektywnie, jest wartością pierwotną wobec Konstytucji RP, jej istnienie nie jest w żaden sposób uzależnione od woli ustawodawcy. Niezbywalność oznacza, że godności osobowej nie można się zrzec. Cecha nienaruszalności wskazuje, że nikt nie może pozbawić drugiego człowieka godności osobowej. Godność człowieka, co istotne, nie jest sumą wolności i praw wyrażonych w Konstytucji RP.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 15.10.2002 r. (SK 6/02, Legalis) wyraził stanowisko, że: „godność człowieka, o której mowa w art. 30 Konstytucji RP, pełni w porządku konstytucyjnym kilka funkcji: łącznika między Konstytucją (akt prawa pozytywnego) a porządkiem prawnonaturalnym; determinanty interpretacji i stosowania Konstytucji RP; wyznacznika systemu i zakresu poszczególnych praw i wolności i wreszcie podmiotowego prawa jednostki o odrębnej treści prawnej”.

Godność człowieka jest podstawą uznania podmiotowości człowieka. Co to oznacza? Trybunał Konstytucyjny ujął tę kwestię w następujący sposób: „potwierdzenie niezbywalnej godności człowieka jako zasady konstytucyjnej oraz prawa podmiotowego każdej jednostki ludzkiej – niezależnie od jej kwalifikacji czy stanu psychiczno-fizycznego oraz aktualnej sytuacji życiowej – stanowi podstawę uznania jego podmiotowości (i odrzucenie jego uprzedmiotowienia – przyp. *J.U.*). Stwierdzenie to wyznacza określony sposób postępowania organów państwa, z ustawodawcą i egzekutywą włącznie. Człowiek powinien być traktowany jako wolny, autonomiczny podmiot, zdolny do rozwijania swojej osobowości i kształtowania swojego postępowania” (wyr. TK z 30.9.2008 r., K 44/07, Legalis).

Pytanie 7. Jakie treści wyraża konstytucyjna zasada wolności osobistej?

Zgodnie z brzmieniem art. 31 ust. 1 Konstytucji RP: „Wolność człowieka podlega ochronie prawnej”, natomiast art. 31 ust. 2 zd. 2 stanowi, że nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje”.

Konstytucyjna formuła wolności wyrażona w art. 31 ust. 1 i 2 ma zatem dwojaki charakter. W pozytywnym ujęciu oznacza możliwości podejmowania działań, które w żadnym wypadku nie mogą szkodzić innym naruszając ich wolności oraz prawa i nie są przez prawo przedmiotowe zakazane. Negatywne znaczenie jest zakazem zmuszania do konkretnego postępowania, chyba że tak nakazuje prawo¹.

¹ *W. Zakrzewski*, Status jednostki w państwie, [w:] *E. Gdulewicz* (red.), Konstytucyjny system organów państwowych, Lublin 2009, s. 62.

Trybunał Konstytucyjny definiuje wolność osobistą człowieka jako możliwość nieskrępowanego decydowania o sobie w każdej sferze życiowej aktywności, bez ingerencji ze strony innych osób oraz władz publicznych. Wolność ta zakorzeniona jest w godności osoby ludzkiej. Stanowi ona równocześnie zasadę ustroju, wokół której zbudowany jest cały system konstytucyjny. Wolność osobista jednostki musi być tym samym szanowana przez władze publiczne. Niemniej jednak, podobnie jak pozostałe wolności i prawa konstytucyjne, wolność osobista człowieka może podlegać ograniczeniom przewidzianym w ustawie, które są konieczne w demokratycznym państwie prawa dla ochrony określonych konstytucyjnie wartości. Szczególna pozycja wolności osobistej wymaga jednak od prawodawcy daleko idącej rozważności przy wprowadzaniu regulacji prawnych skutkujących detencją (zob. post. TK z 4.10.2011 r., S 1/11, Legalis).

Pytanie 8. Jaka jest treść konstytucyjnego nakazu równego traktowania oraz zakazu dyskryminacji?

Nakaz równego traktowania podmiotów podobnych wyrażony jest w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Zgodnie z brzmieniem wspomnianego przepisu: „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”. Zakaz dyskryminacji natomiast wynika z treści art. 32 ust. 2 Konstytucji RP: **Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Zakaz dyskryminacji wynikający z art. 32 ust. 2 Konstytucji RP nie jest tożsamy z zakazem różnicowania sytuacji podmiotów prawa z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.** Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, zakaz dyskryminacji oznacza m.in. niedopuszczalność wprowadzania regulacji różnicujących sytuację prawną adresatów norm, wyłącznie oraz ze względu na indywidualne (osobowe) cechy adresata normy prawnej, takie jak płeć. Dyskryminacja jest zatem kwalifikowanym przejawem nierównego traktowania. Jest ona bezwzględnie niedopuszczalna, nawet w reżimie stanów nadzwyczajnych. Aby dowieść naruszenia art. 32 ust. 2 Konstytucji RP należy wykazać w szczególności, że:

- a) różnicowanie opiera się na indywidualnej osobowej cesze adresata normy (płeć, wiek, rasa, wyznanie *etc.* – przyp. *J.U.*) oraz
- b) wprowadzone kryterium różnicowania jest zakazane konstytucyjnie (zob. post. TK z 22.7.2015 r., SK 20/14, Legalis).

Pytanie 9. Czy można ograniczyć korzystanie z konstytucyjnych praw i wolności?

Większość konstytucyjnych wolności i praw nie ma charakteru absolutnego. Oznacza to, że istnieją okoliczności, w których zasadne i dopuszczalne będzie ograniczenie z ich korzystania. Konstytucja RP precyzyjnie formułuje przesłanki

usprawiedliwiającej ingerencję w konstytucyjne wolności i prawa. Przesłanki, o których mowa składają się na treść **zw. klauzuli limitacyjnej** (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Pierwsza przesłanka ma charakter formalny i nakazuje, by ograniczenie w korzystaniu z konstytucyjnego prawa lub wolności było ustanowione tylko w ustawie. Kolejna przesłanka ma charakter materialny i wymaga, by ograniczenie w korzystaniu z konstytucyjnego prawa lub wolności było usprawiedliwione interesem publicznym (tj. koniecznością bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, ochroną środowiska, zdrowia, moralności albo wolnościami i prawami innych ludzi).

Ograniczenie w korzystaniu z konstytucyjnych wolności i praw musi dodatkowo czynić zadość zasadzie proporcjonalności oraz zakazowi naruszania istoty poszczególnych wolności i praw. Trybunał Konstytucyjny powielekroć wypowiedział tezę, że na zasadę proporcjonalności składają się trzy elementy, które zaistniałe łącznie dają podstawę do sformułowania twierdzenia, że uczyniono zadość wymogom tej zasady:

- 1) wprowadzana regulacja jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona (kryterium konieczności);
- 2) regulacja ta jest w stanie doprowadzić do zamierzonych skutków (kryterium przydatności);
- 3) efekty wprowadzonej regulacji są należyście wyważone z ciężarami nakładanymi na obywatela (kryterium proporcjonalności *sensu stricto*).

Pytanie 10. Kto jest podmiotem (adresatem) konstytucyjnych wolności i praw?

Tytuł Rozdziału II Konstytucji RP „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela” można rozumieć myląc i wnioskować, że istnieją wyłącznie dwie kategorie podmiotów uprawnionych do korzystania z konstytucyjnych wolności i praw: **człowiek i obywatel**. Tak jednak nie jest. Po pierwsze, termin „obywatel” użyty w tytule Rozdziału II będzie miał zastosowanie wyłącznie do obywateli polskich. Po drugie, termin „człowiek” odniesiemy nie tylko do obywatela polskiego, lecz także osoby posiadającej obywatelstwo innego kraju (cudzoziemca) oraz osoby, która w ogóle obywatelstwa nie posiada (bezpaństwowca inaczej apatrydy). W przypadku niektórych praw ustrojodawca jeszcze precyzyjniej wskazuje ich podmiot, posługując się jednoznacznym wyrażeniem: rodzice (art. 48 Konstytucji RP), pracownik (art. 66 Konstytucji RP), rodzina (art. 71 Konstytucji RP), dziecko (art. 72 Konstytucji RP), konsument (art. 76 Konstytucji RP). Bez wątplenia można stwierdzić zatem, że konstytucyjne wolności i prawa będą przysługiwały osobom fizycznym.

Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, że z konstytucyjnych gwarancji w zakresie określonych wolności i praw będą korzystały także osoby prawne. Trybunał prezentuje następujące stanowisko: konstytucja statuuje pewne prawa i wolności odnoszące się do podmiotów zbiorowych (np. partii politycznych, związków wyznaniowych). Wydaje się też oczywiste, że pewne prawa, np. prawo własności, lub wolności, np. prowadzenia działalności gospodarczej, muszą – z istoty systemu

gospodarczego – obejmować nie tylko osoby fizyczne, ale też podmioty gospodarcze niebędące osobami fizycznymi (zob. wyr. TK z 8.6.1999 r., SK 12/98, Legalis). O możliwości powołania się osoby prawnej na dane prawo lub wolność będzie przesądzał charakter prawa lub wolności, na którą ten podmiot się powoła (np. osoba prawna ze względu na charakter prawa nie mogłaby powołać się na zakaz niehumanitarnego traktowania).

Pytanie II. Jakie wolności i prawa osobiste gwarantuje Konstytucja RP?

Konstytucja RP gwarantuje następujące wolności i prawa osobiste: prawo każdego człowieka do ochrony życia (art. 38 Konstytucji RP), wolność od eksperymentów (art. 39 Konstytucji RP), prawo do nietykalności osobistej i wolności osobistej (art. 41 Konstytucji RP), prawo do domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP), prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji RP), prawo rodziców do wychowywania dzieci, zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 Konstytucji RP), wolność komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP), prawa związane z ochroną danych osobowych (art. 51 Konstytucji RP), wolność sumienia (art. 53 Konstytucji RP), wolność poglądów (art. 54 Konstytucji RP).

Pytanie II. Jakie wolności i prawa polityczne gwarantuje Konstytucja RP?

Konstytucja RP gwarantuje następujące wolności i prawa polityczne: wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich (art. 57), wolność zrzeszania się (art. 58), prawo dostępu do służby publicznej (art. 60), prawo obywatela do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (art. 61), prawo obywatela do udziału w referendum oraz obywatelskie prawo wybierania (art. 62), prawo składania petycji, wniosków i skarg (art. 63).

Pytanie III. Jakie wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne gwarantuje Konstytucja RP?

Konstytucja RP gwarantuje następujące wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne: prawo własności i prawo dziedziczenia (art. 64 Konstytucji RP), wolność wyboru i wykonywania zawodu (art. 65 Konstytucji RP), prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 66 ust. 1 Konstytucji RP), prawo pracownika do wypoczynku (art. 66 ust. 2 Konstytucji RP), prawo do zabezpieczenia

społecznego (art. 67 Konstytucji RP), prawo do ochrony zdrowia (art. 68 Konstytucji RP), prawo do nauki (art. 70 Konstytucji RP), prawa dziecka (art. 72 Konstytucji RP), wolność twórczości artystycznej, badań naukowych (art. 73 Konstytucji RP), prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska (art. 74 ust. 3 Konstytucji RP).

Pytanie 14. Jakie obowiązki jednostki wyróżnia Konstytucja RP?

Katalog obowiązków jednostki w stosunku do zapewnionych jej praw i wolności wygląda niezwykle skromnie, składają się na niego regulacje art. 82–86 oraz art. 31 ust. 2 Konstytucji RP. Podmiotami obowiązków, w zależności od ich charakteru, są albo wyłącznie obywatele polscy (mowa o obowiązku wierności Rzeczypospolitej Polskiej oraz trosce o dobro wspólne oraz obronie ojczyzny) albo wszyscy (każdy ma obowiązek przestrzegania prawa RP – art. 83 Konstytucji RP, każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych – art. 84 Konstytucji RP, każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie – art. 86 Konstytucji RP, każdy ma obowiązek szanować wolności i prawa innych – art. 31 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP).

Pytanie 15. Jakie środki ochrony wolności i praw gwarantuje Konstytucja RP?

Funkcja ochronna praw i wolności nie mogłaby zostać należycie zrealizowana bez odpowiednich gwarancji proceduralnych, dzięki którym jednostka nie zostaje bezbronna w przypadku naruszenia przysługujących jej praw lub wolności. Ustrojodawca przyznał jednostce następujące środki ochrony na wypadek naruszenia jej prawnych interesów. Mowa o prawie do odszkodowania za bezprawne działanie organów państwa (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP), zakazie zamykania drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw (art. 77 ust. 2 Konstytucji RP), prawie do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji (art. 78 Konstytucji RP), skardze konstytucyjnej (art. 79 Konstytucji RP), prawie do pomocy Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 80 Konstytucji RP) oraz prawie do rzetelnego procesu sądowego (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

Ze względu na objętość opracowania szerzej odniosę się tylko do dwóch konstytucyjnych, proceduralnych środków ochrony wolności i praw: prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz skargi konstytucyjnej.

Prawo do rzetelnego procesu sądowego, zwane przez Trybunał Konstytucyjny **prawem do sądu**, wyrażone jest w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z brzmieniem którego: „każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”. Przepis ten, zamieszczony w rozdziale poświęconym wolnościom i prawom osobistym człowieka i obywatela, jest źródłem prawa podmiotowego przysługującego

jednostce. Trybunał Konstytucyjny wskazuje (zob. wyr. TK z 9.6.1998 r., K 28/97, Legalis) **trzy zasadnicze elementy** składające się na prawo do sądu:

- 1) **prawo dostępu do sądu**, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym);
- 2) **prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej**, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności;
- 3) **prawo do wyroku sądowego**, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd.

Poza art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, powszechnie uważanym za normę statuującą prawo do sądu, wśród przepisów decydujących o kształcie tego prawa w polskim systemie prawnym wskazuje się także na art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, który ujmuje prawo do sądu niejako w formule negatywnej; jest to adresowany do ustawodawcy zakaz stanowienia przepisów, które zamykałyby komukolwiek drogę sądową do dochodzenia naruszonych wolności i praw.

Skarga konstytucyjna jest środkiem ochrony konstytucyjnych wolności lub praw, służącym usuwaniu z systemu prawnego przepisów ustaw lub innych aktów normatywnych, stanowiących podstawę ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej, naruszającego konstytucyjne wolności i prawa. Skarga, aby mogła być rozpoznana, musi odpowiadać warunkom określonym w art. 79 Konstytucji RP i oraz warunkom wskazanym w art. 47 TKU¹.

Podmiotem prawa do wniesienia skargi konstytucyjnej do TK jest każdy czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone. **Przedmiotem skargi** konstytucyjnej jest ustawa lub inny akt normatywny, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo o obowiązkach skarżącego, określonych w Konstytucji RP. **Podstawę** skargi konstytucyjnej stanowi wskazana konstytucyjna wolność lub prawo, które uległy naruszeniu. Skarga konstytucyjna ma **charakter subsydiarny**, tzn. że może być wniesiona dopiero **po wyczerpaniu drogi prawnej**, o ile droga ta jest przewidziana. Termin na wniesienie skargi konstytucyjnej wynosi **3 miesiące** od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Skarga konstytucyjna objęta jest przymusem adwokackim. Oznacza to, że skargę sporządzają adwokat lub radca prawny, chyba że skarżącym jest sędzia, prokurator, notariusz, profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych (art. 49 TKU).

Pytanie 16. Czemu służy obywatelska inicjatywa ustawodawcza?

Obywatelska inicjatywa ustawodawcza (nazywana także inicjatywą ludową), podobnie jak referendum, jest jedną z form demokracji bezpośredniej i służy realizacji zasady suwerenności Narodu, wyrażonej w art. 4 Konstytucji RP. Instytucja ta

---

¹ Ustawa z 22.7.2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1157).

nie była znana wcześniej polskiemu prawu i po raz pierwszy została wprowadzona w Konstytucji RP z 1997 r. Zgodnie z brzmieniem art. 118 ust. 2 Konstytucji RP, inicjatywa ustawodawcza przysługuje grupie co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.

Pytanie 17. W jaki sposób przebiega realizacja obywatelskiego prawa do zainicjowania procedury ustawodawczej?

Tryb postępowania w sprawie inicjatywy ludowej określa ustawa z 24.6.1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli¹. Obywatele mogą zaproponować własny projekt ustawy w wielu, ale jednak nie we wszystkich sprawach. Ograniczenie przedmiotowe formułuje art. 3 tej ustawy, który wyklucza wnoszenie przez obywateli projektu dotyczącego kwestii zastrzeżonych wyłącznie dla właściwości innych podmiotów (np. zgodnie z art. 221 Konstytucji RP, wyłącznie Radzie Ministrów przysługuje prawo wniesienia projektu ustawy budżetowej albo ustawy o prowizorium budżetowym). Ustawodawca stawia projektowi obywatelskiemu wymogi identyczne jak projektom wnoszonym przez inne uprawnione do tego podmioty. Wnosząc projekt obywatelski wnioskodawca musi wskazać swego przedstawiciela upoważnionego do reprezentowania go w pracach nad tym projektem. Do projektu ustawy dołącza się uzasadnienie, które powinno:

- 1) wyjaśniać potrzebę i cel wydania ustawy;
- 2) przedstawiać rzeczywisty stan w dziedzinie, która ma być unormowana;
- 3) wykazywać różnicę pomiędzy dotychczasowym a projektowanym stanem prawnym;
- 4) przedstawiać przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne;
- 5) wskazywać źródła finansowania, jeżeli projekt ustawy pociąga za sobą obciążenie budżetu państwa lub budżetów jednostek samorządu terytorialnego;
- 6) przedstawiać założenia projektów podstawowych aktów wykonawczych;
- 7) zawierać oświadczenie o zgodności projektu ustawy z prawem Unii Europejskiej albo oświadczenie, że przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej (art. 34 Regulaminu Sejmu).

Pytanie 18. Jak kształtują się główne etapy postępowania z projektem obywatelskim?

Za czynności związane z przygotowaniem i rozpowszechnianiem projektu, kampanią promocyjną, a także organizacją zbierania podpisów obywateli popierających projekt obywatelskiego odpowiada „komitet inicjatywy ustawodawczej”. Komitet,

¹Dz.U. Nr 62, poz. 688 ze zm.

o którym mowa, może utworzyć grupa co najmniej 15 obywateli polskich, którzy mają prawo wybierania do Sejmu i złożyli pisemne oświadczenie o przystąpieniu do komitetu.

W imieniu i na rzecz komitetu występuje pełnomocnik lub jego zastępca. Po zebraniu 1000 podpisów, które stanowią część wymaganych 100 000 podpisów obywateli popierających projekt, pełnomocnik komitetu zawiadamia Marszałka Sejmu o utworzeniu komitetu. Z chwilą przyjęcia przez Marszałka Sejmu zawiadomienia komitet nabywa osobowość prawną. W sytuacji gdyby Marszałek Sejmu stwierdził braki formalne w zawiadomieniu, nie później niż w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, wezwie pełnomocnika komitetu do ich usunięcia w terminie 14 dni. Nieusunięcie braków odmowę przyjęcia powoduje zawiadomienia. Pełnomocnik ma prawo zaskarżyć do Sądu Najwyższego umotywowane postanowienie Marszałka Sejmu o odmowie przyjęcia zawiadomienia w terminie 14 dni od daty doręczenia. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę w terminie 30 dni, w składzie 7 sędziów, w postępowaniu nieprocesowym. Od postanowienia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny.

Należy mieć na względzie, że od dnia przyjęcia przez Marszałka zawiadomienia treść projektu nie może być zmieniona.

W celu rozpropagowania projektu ustawy oraz zebrania wymaganej liczby podpisów, na co komitet ma 3 miesiące, prowadzi się kampanię promocyjną. Po spełnieniu konstytucyjnego wymogu zebrania 100 tys. podpisów, pełnomocnik komitetu wnosi do Marszałka Sejmu projekt ustawy z załączonym wykazem podpisów obywateli popierających projekt. W wypadku stwierdzenia, że treść projektu ustawy lub uzasadnienia jest zmieniona, Marszałek Sejmu, w drodze postanowienia, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wniesienia projektu, odmawia jego przyjęcia. Na umotywowane postanowienie Marszałka Sejmu pełnomocnikowi komitetu przysługuje wówczas skarga do Sądu Najwyższego.

Pierwsze czytanie projektu ustawy **na posiedzeniu Sejmu** przeprowadza się **w terminie 3 miesięcy** od daty wniesienia projektu ustawy do Marszałka Sejmu. Projekt ustawy, w stosunku do którego postępowanie ustawodawcze nie zostało zakończone w trakcie kadencji Sejmu, w której został wniesiony, jest rozpatrywany przez Sejm następnej kadencji. Gdyby Sejm poprzedniej kadencji nie zdołał przeprowadzić nawet pierwszego czytania obywatelskiego projektu ustawy, wspomniane pierwsze czytanie musi odbyć się nie później niż w terminie 6 miesięcy od daty pierwszego posiedzenia Sejmu. Zatem w stosunku do obywatelskiego projektu ustawy ulega ograniczeniu zasada dyskontynuacji prac parlamentu.

Pytanie 19. Wymień źródła prawa powszechnie obowiązującego.

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja RP, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

Pytanie 20. Jakie są cechy Konstytucji RP jako ustawy zasadniczej?

Pierwsze, co wyróżnia Konstytucję spośród innych źródeł prawa to:

- 1) jej szczególna nazwa jaką nadaje ustawie zasadniczej ustrojodawca, indywidualizując ją i podkreślając jej szczególną moc prawną. Nazwy te to: Konstytucja, Ustawa Zasadnicza, Ustawa Konstytucyjna, Karta Konstytucyjna, Forma Rządu;
- 2) najważniejsze miejsce w systemie źródeł prawa. Nie ma w państwie takich norm prawnych, które by nie stanowiły części Konstytucji RP, a pod względem mocy prawnej, były nadrzędne, czy choćby równorzędne z normami konstytucyjnymi.

Konstytucja ma także szczególną treść, wiąże się ona z zakresem materii, które reguluje, oraz z tym, w jaki sposób je reguluje. *Lech Garlicki* wyróżnia trzy podstawowe zagadnienia, na które składa się treść Konstytucji RP. A są to: prawa, wolności i obowiązki jednostki, ogólne określenie ustroju państwa oraz jego naczelnych organów, a w szczególności wskazanie ich kompetencji oraz wzajemnych relacji. Tematyka ta występuje praktycznie we wszystkich konstytucjach na świecie. Jest ona jednak w różny sposób uszczegółowiona. Oprócz tego ustawy zwykle powinny służyć realizacji postanowień Konstytucji RP. Oznacza to obowiązek ustawodawcy do wydawania ustaw wszędzie tam, gdzie to jest potrzebne, a nawet bardziej konieczne do realizacji postanowień Konstytucji RP. Nadrzędność Konstytucji RP w stosunku do ustaw zwykłych zostanie naruszona nie tylko wówczas, gdy ustawodawca wyda ustawę sprzeczną z Konstytucją, lecz także wtedy, gdy ustawy nie wyda, jeżeli jej wydanie jest warunkiem realizacji postanowień Konstytucji RP. Konstytucję wyróżnia także szczególny tryb uchwalania i zmiany. Zwykle jest on bardziej skomplikowany niż przy zmianie ustaw zwykłych. Zawilość toku uchwalenia i zmiany Konstytucji RP, polega na zaostreniu (zwiększeniu) wymogów: *quorum* obecnych podczas głosowania, podwyższenie progu ilości głosów oddanych „za”, czasu, w którym projekt zmiany Konstytucji RP może być:

- a) wniesiony,
- b) uchwalony,
- c) wchodzi w życie.

Pytanie 21. Co oznacza zasada nadrzędności Konstytucji RP w systemie źródeł prawa?

Normy Konstytucji RP są nadrzędne w stosunku do norm ustaw zwykłych. Oznacza to, że normy ustaw zwykłych nie mogą być sprzeczne z normami konstytucyjnymi, a co za tym idzie, istnieje obowiązek przyjmowania ustaw zwykłych, które

byłyby sprzeczne z Konstytucją. Z zasady nadrzędności Konstytucji RP w systemie źródeł prawa wynika:

- 1) zakaz wydawania aktów sprzecznych z Konstytucją;
- 2) nakaz wydawania aktów prawnych rozwijających postanowienia Konstytucji RP;
- 3) zakaz stosowania aktów sprzecznych z Konstytucją;
- 4) obowiązek składania przysięgi na wierność Konstytucji RP przez piastunów naczelnych organów państwowych.

Pytanie 22. Wymień funkcje Konstytucji RP.

Przez funkcje Konstytucji RP należy rozumieć rolę, jaką pełni ona w ustroju politycznym. Ustrojodawca wyznacza jej różne cele do spełnienia zarówno w państwie, jak i w społeczeństwie. Mając na względzie powyższe, można wyróżnić kilka funkcji Konstytucji RP:

- 1) **funkcja prawna** – Konstytucja jest aktem prawnym, posiadającym najwyższą moc prawną a także szczególną treść. Wyróżnia się szczególnym charakterem, ponieważ stanowi ona podstawę systemu prawnego w państwie;
- 2) **funkcja organizatorska** – sama Konstytucja tworzy podstawy źródeł prawa, wymienia i hierarchizuje normy prawne oraz tworzy procedury, a także ustala kompetencje organów do ich tworzenia oraz ich zgodności z samą ustawą zasadniczą. Tworzy zatem ramy do konstruowania uporządkowanego i spójnego systemu norm, będącego podstawą demokratycznego państwa prawnego, a także jego aksjologii;
- 3) **funkcja porządkowa** – Konstytucja przeciwdziała chaosowi i anarchii. Jest nie tylko ustawą zasadniczą, leżącą u podstaw organizacji państwa, ale jest ważkim elementem tworzącym jedność społeczeństwa poprzez to, że wszyscy obywatele są nią związani. Jest ona również podstawą rozwiązywania konfliktów politycznych. Legitymizuje decyzje organów władzy publicznej;
- 4) **funkcja stabilizująca** – Konstytucja rozumiana jest jako tworzenie zbioru podstawowych reguł prawnych, zachowujących względną trwałość w czasie. Gwarancją owej stabilizacji są specjalne procedury tworzenia, uchwalania i zmiany Konstytucji RP;
- 5) **funkcji integracyjna** – polega na jednoczeniu członków wspólnoty państwowej wokół wartości zapisanych w ustawie zasadniczej, a uznawanych za wspólne i ważne. Konstytucja dokumentuje „stopień zgody ludu”;
- 6) **funkcja programowa** – Konstytucja nie tylko gwarantuje utrzymanie zastanego stanu rzeczy, ale także wytycza kierunek ewolucji ustroju państwowego;
- 7) **funkcja ograniczająca** – Konstytucja ogranicza władze publiczne poprzez tworzenie norm określających, z jednej strony, kompetencje organów władz publicznych, z drugiej zaś, granice praw i wolności jednostek. Tworzy normy procedu-

ralne i instytucjonalne kontroli władz. Innymi słowy, tworzy podstawy demokratycznego państwa prawnego;

- 8) **funkcja legitymizująca** – Konstytucja legitymizuje zgodne z nią działania władz publicznych;
- 9) **funkcja wychowawcza** – Konstytucja RP eksponuje wartości demokratyczne, służąc tym samym kształtowaniu w ich duchu postaw i zachowań zarówno obywateli oraz sprawujących władzę.

Pytanie 23. Wymień i opisz typologie Konstytucji RP

W nauce prawa przedstawia się szereg typologii Konstytucji RP. Za *B. Banaszakiem*¹ można podzielić konstytucje na:

- 1) **konstytucje materialne i formalne** – mianem Konstytucji RP materialnej określa się ogół norm, zasad i reguł (w tym prawa zwyczajowego), bez względu na ich hierarchię obejmujących normy regulujące organizację i funkcjonowanie państwa oraz status jednostki. Konstytucją w sensie formalnym będą wyłącznie normy prawne zawarte w akcie prawnym o szczególnej nazwie, mającym najwyższą moc prawną w państwie i podlegające zmianie w szczególnym trybie;
- 2) **konstytucje pisane i niepisane** – podział ten jest zbliżony do poprzedniego. Konstytucja pisana odpowiada Konstytucji RP formalnej, może ona obejmować jeden lub kilka aktów mających tę samą najwyższą moc prawną. Odpowiednio konstytucja niepisana odpowiada Konstytucji RP materialnej. Występuje ona w państwach, gdzie brak jednego lub kilku aktów o najwyższej mocy prawnej regulujących zagadnienia ustrojowe;
- 3) **konstytucje w sensie prawnologicznym i pozytywno-prawnym** – konstytucją w sensie prawno-logicznym jest tzw. norma podstawowa zapewniająca jedność i zachowanie tożsamości przez system prawa. Konstytucją w sensie pozytywno-prawnym są normy o mocy prawnej niższej od normy podstawowej tworzące system prawny w państwie i gwarantujące jego jedność. Mają one wyższą moc prawną, od pozostałych norm;
- 4) **konstytucje rzeczywiste, pisane i fikcyjne** – podział ten został wprowadzony przez działaczy międzynarodowego ruchu robotniczego. Socjalista *F. Lassall* wyróżnił konstytucje rzeczywiste i pisane. W ujęciu *Lassalla* konstytucja rzeczywista miała oddawać aktualny układ sił politycznych w danym państwie determinujący treść prawa. Konstytucja pisana zaś była aktem sporządzonym na piśmie, którego faktyczne znaczenie zależało od tego na ile oddawał on rzeczywisty układ sił politycznych. W przypadku znacznych różnic stawała się ona nic nie warta kartą papieru. Podobnie, choć nieco inaczej, ujmował to zagadnienie *W.I. Lenin* rozróżniał on bowiem konstytucję rzeczywistą i konstytucję fikcyjną.

¹ Zob. *B. Banaszak*, Porównawcze prawo konstytucyjne, Warszawa 2012, s. 46–53.

W ujęciu *W.I. Lenina* istota Konstytucji RP polegać miała na odzwierciedlaniu układu sił w walce klasowej. W związku z tym konstytucja rzeczywista to taka, która oddaje aktualny układ sił w walce klasowej i dzięki temu jej postanowienia są realizowane w praktyce ustrojowej. Zaś konstytucja fikcyjna nie oddaje aktualnego układu sił w walce klasowej wobec czego jej postanowienia nie mają praktycznego znaczenia;

- 5) **konstytucje normatywne, nominalne i semantyczne** – twórcą tego podziału jest *K. Koewenstein*. W jego ujęciu konstytucją normatywną jest konstytucja wywodząca się z władzy ustrojodawczej narodu, określa ona zasady organizacji państwa, gwarantuje podstawowe prawa jednostki i ma najwyższą moc prawną. Konstytucją nominalną jest konstytucja, w przypadku której brak możliwości wykonywania jej postanowień (mimo woli ku temu). Konstytucją semantyczną jest konstytucja istniejąca w państwie niedemokratycznym, która dość wiernie oddaje faktyczną strukturę władzy i służy jej utrwaleniu;
- 6) **konstytucje pełne i niepełne** – podział ten przeprowadzony jest ze względu na zakres regulacji. Konstytucje pełne zawierają w swojej treści regulację zasad ustroju państwa, określenie „suwerenna” i sposoby sprawowania przez niego władzy, określają podstawowe prawa, wolności i obowiązki jednostki oraz zawierają postanowienia dotyczące trybu zmiany swoich postanowień. Konstytucje niepełne nie regulują wszystkich tych materii lub czynią to w sposób bardzo ramowy;
- 7) **konstytucje zamknięte, otwarte i rozproszone** – podział ten przeprowadzony jest ze względu na zakres regulacji. Konstytucją zamkniętą jest konstytucja regulująca w jednym akcie wszystkie podstawowe zagadnienia ustrojowe. Konstytucją otwartą jest taka, która reguluje tylko zasady ustroju państwa i wymaga ich rozwinięcia w drodze wykładni sądowej lub praktyki stosowania. Konstytucją rozproszoną będzie taka konstytucja, która nie zawiera w jednym lub kilku aktach podstawowych zagadnień ustrojowych, ale jest rozwijana przez przepisy ustaw zwykłych, którym nadaje się rangę konstytucyjną;
- 8) **konstytucje sztywne i konstytucje elastyczne (giętkie)** – kryterium podziału na konstytucje sztywne i elastyczne (giętkie) będzie procedura ich zmiany powiązana z tym czy dana konstytucja zajmuje wyższą pozycję w systemie źródeł prawa w danym państwie niż ustawa „zwykła”. W wypadku Konstytucji RP sztywnych przewidują one szczególnie, obostrzony w stosunku do zwykłego trybu ustawodawczego tryb zmiany swoich postanowień¹. W większości takich Konstytucji RP zasady jej zmiany są wyraźnie wyodrębnione od uregulowań dotyczących „zwyczajnego” trybu ustawodawczego. W przypadku Konstytucji RP elastycznych (giętkich) ustrojodawca zazwyczaj nie przewiduje odrębnych rozwiązań dotyczących zmiany ich postanowień. W związku z tym są one zmieniane na zasadach ogólnych, tak jak zwykle ustawy. Wobec tego nie mają one mocy prawnej wyższej niż ustawa;

---

¹ *Ibidem*, s. 52.